

Johan og Ludvig Bøgeskovs tid 1878-85

Efter Chr. Brodersen blev det de to brødre Johan og Ludvig Bøgeskov, der overtog skolen. Og nu tog man skridtet fuldt ud, idet brødrene købte skolen af aktieselskabet, som så må formodes at have opløst sig selv. Det fremgår ikke klart, hvornår overtagelsen fandt sted, men det ser ud til at det først skete til sommer-skolen 1879.

Brødrene stammede fra gården Mortensgård i Ikast på Herning-egnen¹. Faderen var gårdmands-søn, blev lærer, men vendte så senere tilbage til landbruget som gårdejer. Sådan gik det senere også begge sønnerne.

Christen Johan Høeg Bøgeskov blev født 8. april 1846, blev uddannet lærer og virkede først som vikar forskellige steder. Derefter var han i nogen tid huslærer hos Chresten Berg på Bogø, men blev i 1870-erne højskolelærer. Som vi har set, var han en enkelt vinter lærer hos Julius Bon. Han kom tilbage til Østermarie som ugift, men blev den 7/8 1880 viet til den 10 år yngre Karoline Thorsen, eneste barn af proprietær Niels Peter Thorsen, Gadebygård.

Ludvig Bøgeskov ved vi langt mindre konkret om. Han blev født 1853 og var altså 7 år yngre end Johan, men ligesom han også læreruddannet. Han var formodentlig gift, da de kom til Østermarie. Hans kone hed Birgitte.

Kristian Rasmussen, Hoppegård, som var elev på skolen vinteren 1882-83, har karakteriseret de to brødre således²:

“Det maa paaskønnes, at Brødrene Bøgeskov turde forsøge Højskolens Genrejsning. De udfyldte godt hinanden. Ludvig med sin Begejstring... tog straks Eleverne. Han var Kammerat og Ven med dem. Naar de om Aftenen sang: “Op til Guds Hus vi gaa” ell. efter Aftenandagten “Ved Solbjergslag”, fandt vistnok mange, at her var et Hjem, som det var værd at have til Forbillede. Johan var mere nøgtern i sin Fremstilling, bragte derved mere Ligevægt i Samarbejdet og vandt derved efterhaanden Eleverne. De søgte at klare for Eleverne Grundtvigs store Betydning i folkelig og kirkelig Henseende”.

Johan Bøgeskov mente i øvrigt, at han og M. M. Smidt var de første, der holdt højskole i grundtvigsk-

Johan og Karoline Bøgeskov med deres to ældste børn, Thor og Ingeborg, og Ludvig og Birgitte Bøgeskov. Billederne er to udsnit af et elevbillede fra 1884. Dette og det næste billede fik vi overdraget af fhv. professor Roar Skovmand, København.

koldsk ånd på Bornholm³. Han havde som omtalt været lærer hos Julius Bon, men mente ikke denne var højskolemand i den forstand.

I en mindeartikel⁴ om Johan Bøgeskov fra 1946 skriver Andreas Hansen om deres tid på skolen: "De skabte denne Højskoles Glansperiode. Der var op til 70 Elever. Og de offentlige Møder, særlig de ugelange Efterårsmøder samlede Folk fra hele Øen. Naar de gamle fortalte om de Møder, straaledede deres Øjne, og de blev unge igen!"

Dette billede af skolen i Bøgeskov'ernes tid er gledet ind i senere skildringer og er på den måde blevet den almindelige opfattelse af denne tid. Når det gik så godt, forstod man heller ikke, hvorfor de efter nogle få år pludselig opgav det hele.

Elevtilslutningen

Virkeligheden, som den tegner sig ud fra samtidige kilder, var imidlertid nok så prosaisk.

I december 1880 skriver den før omtalte Rudolf Skovgaard under overskriften "Et og andet" følgende i sit stilehefte:

"Naar jeg i Dag, den 11te Desember 1880, sidder paa Østermarie Højskole for at blive indøvet i Stil, saa ved jeg intet bedre end at optegne lidt om Forholdene her paa Skolen. Skolen er i Vinter besøgt af 19 Elever, af hvilke dog kun de 12 har Ophold paa Skolen; de øvrige 7 ere her fra Sognet og har deres Logis hjemme. Rudolf Andreas Skovgård".

I et i øvrigt meget følelsesfuldt brev fra Ludvig Bøgeskov til en nær ven fra maj 1881 hedder det et sted⁵: "Vi har det godt, omend småt, vi har kun 14 piger, de er flinke og glade, og vi ved der kommer bedre tider, derfor har vi så meget lettere ved at takke Gud for det vi fik. - "Rom blev ikke bygget på en dag!"".

Man ser, at han brugte den i de frie skoler ofte foretrukne retskrivning, som er næsten identisk med vores nuværende. Hans ordvalg giver ikke indtryk af, at det havde været bedre i deres første år, og ret meget bedre blev det heller ikke siden. Fra en sikker kilde (som vi skal vende tilbage til) ved vi, at der i sommeren 1882 var 25 elever, og fra en poesibog⁶ fra vinteren efter, 1882-83, har vi 31 navne. Fra en notesbog (som vi også skal vende tilbage til) fra den følgende vinter har vi imidlertid kun 14 navne, og af et elevbillede fra sommeren 1884 ser der ud til at have været omkring 15 piger.

Højdepunktet ser således ud til at have ligget i 1882-83 med 25 elever om sommeren og ca. 30 om vinteren. Derefter faldt tallene igen. Der kom altså ikke bedre tider, og det er let at se, at det ikke kunne løbe rundt økonomisk.

Angående efterårsmøderne, så bekræftes deres varighed i annoncer. I 1880 var det berammet til at finde sted 11.-16. oktober, altså 6 dage. Det må formodes at have haft en karakter noget lignende de senere "8 dage på højskole", og der er næppe tvivl om, at det har været vellykket. Det kan en højskole blot ikke leve af i det daglige. I 1882 fandt mødet sted 29. sept.-2. okt., altså skåret ned til fire dage.

En elevdagbog fra 1882

Fra brødrenes tid findes i øvrigt et temmeligt enestående kildeskrift - også set på landsplan. Det er en dagbog, som en ung pige fra Stevns, Karen Elisabeth Jensen, skrev under sit ophold i sommeren 1882. Desuden skrev hun nogle breve hjem til forældrene, som også er bevaret. Såvel dagbogen som brevene er udgivet i Bornholmske Samlinger, II. række, 11. bind, side 33 ff., og kan meget anbefales til interesserede.

Tilsammen giver de et levende billede af dagligdagen på skolen, især hvad hun hørte om i foredragene, om udflugter, besøg i kammeraters hjem, møder osv. Her skal blot refereres nogle enkelte ting, det ene fra et enkelt af brevene hjem og det andet fra, hvad hun skrev i sin dagbog den 23. juni, og endelig en kort notits også i dagbogen den 16. juli. I brevet fortælles om, hvordan en almindelig skoledag formede sig. Det er skrevet på hendes 20 års fødselsdag den 10. maj, og det hedder heri (i hendes egen retskrivning):

"Nu skulde jeg ellers fortælle lidt om hvad vi bestiller på skolen dagen igjennem. Kl. syv om morgenen drikker vi kaffe, kl. otte ringer det til morgensang, det er, vi synger et par salmer, hvorpå Ludvig Bøgeskov læser et stykke af Bibelen, beder en bøn, og bekjender "Troen og Fadervor". Derpå gå vi ind i skolestuen, hvor enten Johans kone eller Ludvig læser op for os, enten en fortælling eller et andet skrift. Så har vi retskrivning, stil eller tegning, ja hvad synes I vi skal såmænd til at lære tegne, nu vi er blevet så meget til årene. Klokken elleve holder Johan foredrag, det er bibelsk, i dag talt han om "Syndefaldet i Edens have" det kan nok være han kan skildre det så dybt og alvorligt, så en præst kan neppe gøre det bedre. Hans foredrag varer i reglen til kl. er halv-et, så spiser vi til middag, og så begynder vi ikke på skolen igjen inden kl er to. Om eftermiddagen har vi så enten regning eller skønskrivning, derpå holder Ludvig foredrag i Danmarkshistorie. Kl. 4 1/2 spiser vi mellemmad, eller "Unje", som Bornholmerne kalder det. Når det er forbi, har vi så håndarbejde en timestid, så er Johans kone Karoline lærerinde. Tilslut får vi så et foredrag til, som de skiftes til at holde, det skal nok for størstedelen være om skjaldskab og digtning. Ludvig begyndte at skildre os det danske folk, som det er med alle sine ejendommeligheder. Når kl så er

godt otte, er skolen så sluttet for den dag, så drikker vi the, og lidt efter har vi aftensang. Nu har jeg vist fortalt temmelig udførligt hvad vi bestiller, det er jo ikke rigtig ens hver dag, igår prøvede vi på at synge tostemmig sang, men det vilde ikke rigtig gå, men det lærer vi vel nok, ellers er det da heller ikke det vigtigste.

Vi er 25 elever her, men vi havde det svært i førstningen ved at forstå Bornholmerne; thi de ere vist halvt svenske, det var de første dage, når de begyndte på deres pluddervælsk og tale til os da kunde vi ikke andet end le ad dem, de kunde derimod godt forstå os, vi taler velsagtens mere efter skriftsproget".

Det andet, der skal refereres, er som nævnt fra den 23. juni, altså St. Hans aftens dag, hvor der blev holdt et møde for en lille grundtvigsk kreds. Om det fortæller hun:

"Idag har jeg tilligemed de andre skolepiger, og en del af højskolens venner, været til alters i Øster Marie Kirke, hvor Pastor Kristensen holdt altergang. I eftermiddag har han talt her på skolen om Tro, Håb og Kærlighed. Det er en herlig mild gammel mand, jeg tror aldrig jeg har set nogen præst så hjertemild, selv da han uddelte Brødet og Vinen stod han med et smil om munden.

Men han kunde også tale om Guds uendelige kærlighed til os syndige mennesker, så det var som om det gav genskin i hele hans åsyn. Ja, det var en velsignet højtidelig altergang som den "lille flok" holdt, den vil jeg mindes så længe jeg lever".

Der kan næppe være tvivl om, at præsten var F. V. Christensen fra Rønne, og det er sandsynligvis ved et tilsvarende møde, at billedet på side 55 er taget. Vi må formode, at det er nogle møder, som brødrene Bøgeskov har fået arrangeret, efter at de overtog højskolen. I denne lille skildring sammen med billedet forekommer det, at vi kan skimte konturerne af en begyndende grundtvigsk bevægelse ude i bredere kredse end i Rønne og Åkirkeby.

Den tredie ting, der skal refereres, er det, som blev nævnt i sidste kapitel. Den 15. juli havde de været inviteret ud, hvilket hun ikke havde følt sig rigtig tilpas med, selvom de andre havde moret sig godt, og der havde været lige så stor gæstfrihed som alle de andre steder, hun havde været. Men som hun skriver: "...det er næsten for meget af det gode, at komme så meget ud i besøg". Det fremgår, at de havde været hos Hjorths, der hvor Annine og Andrine havde hjemme. Efter Karens egen poesibog fremgår det imidlertid, at disse to piger var hjemmehørende i Hasle og Rønne. Det fortæller os således, at i hvert fald nogle af dem, der boede "hjemme" ikke var Østermarie-boer, men boede hos familie eller bekendte. Det er formodentlig den væsentligste årsag til, at så mange ikke boede på skolen. Kostskolelivet var endnu ikke blevet grundfæstet som tradition. Til dis-

se "plejeforældre" er holdet så blevet inviteret på gæsteri, foruden sikkert til flere af "højskolens venner", og så kunne det nok blive til noget på tre måneder.

Karen Jensen tog herover som elev sammen med to veninder fra Stevns. Veninderne blev herovre som tjenestepiger efter opholdet, og den ene blev senere lærerinde i Bodilsker. Karen vendte fire år senere tilbage som tjenestepige på Gadebygård, og her traf hun sin mand, den ovenfor nævnte Kristian Rasmussen. Efter først at have haft et lille sted i syv år blev de i mange år gårdmandsfolk på Hoppegård, også i Østermarie.

Salen ombygges

Efter samme sommerskoles afslutning gik man i gang med en større ombygning af salen. Hvad denne nærmere gik ud på, ved vi ikke, men den har formodentlig ved den lejlighed fået gulv af træ, og forskellige andre forbedringer kan også tænkes. Som så ofte blev arbejdet forsinket, så den var først klar til genindvielse den 22. november. Da blev der holdt et stort møde, hvor pastor Christensen, Rønne, og Ludvig Bøgeskov talte. Til lejligheden var der også skrevet en sang på syv vers, som blev optrykt i avisens referat⁷. Versene 2-5 lyder som følger:

Heller ej vi tror, at denne
Sal kan være sikkert Kjende
paa at høre Herren til,
saa at hver en Mand og Kvinde
let kan Himmelvejen finde,
naar de blot her møde vil.

Nej, vi ved, at døde Stene
mægter ej, hvad Gud alene
haver forbeholdt sig selv:
at opvække dem, der sove,
saa de lydt ham kunne love
med et Sangvæld som en Elv.

Derfor Herre! vi Dig bede:
Du af Naade saa det lede
hver en Gang, vi mødes her,
at et saadant Ord vi høre,
der ej smager "Kjødets" Øre,
men vi føle: Gud er nær.

Saa vil sikkerlig han give
Lykke god til at vedblive,
hvad begyndt er i hans Navn;
Livsord dem paa Tunge lægge,
som her inden disse Vægge
tale vil til Folkegavn.

Fra et grundtvigsk "vennemøde" omkring 1880 i Østermarie - svarende til det, Karen Jensen omtaler i dagbogen for den 23. juni 1882. Det kan ses af bygningerne bagved, at det ikke er på højskolen, men hvor det så ellers er, ved vi ikke. I anden række nr. 3 fra venstre ses pastor F. V. Christensen, Rønne. I tredje række nr. 3 og 4 fra venstre Karoline og Johan Bøgeskov, dernæst Birgitte og Ludvig Bøgeskov. Den skaldede herre næstsiddst i denne række er lærer K. H. Skovmand, Østermarie ndr. Skole; hans kone sidder som nr. 3 fra højre i forreste række. Kvinden længst til højre i denne række er formentlig Karen Holm, senere værtinde på Højskolehjemmet i Rønne.

Referatet er undertegnet Henrik Pedersen, som i en annonce nævnes som en ny lærer. Det hedder, at der til indvielsen havde indfundet sig 500-600 mennesker, så mødet er i hvert fald oplevet som meget vellykket.

En elevs notesbog

Fra Bøgeskov'ernes tid er også bevaret en notesbog⁸, som tilhørte en jøde ved navn Mads Kjeldsen. Han var elev vinteren 1883-84. Han havde i forvejen været elev på Ask Højskole og kom så senere til Bornholm. Fra begge steder har han gjort nogle notater i bogen, og fra opholdet i Østermarie blev den tillige en slags poesibog - eller "kærmindebog". Foruden navnene på de 13 kammerater, og hvad de ellers skrev, indeholder bogen også ugeskemaet fra den vinter - det

ældste, der findes bevaret. Det er gengivet på næste side så nøjagtigt, som teknikken gør det muligt.

Om fagfordelingen hedder det, at Johan Bøgeskov underviste i agerdyrkningslære, verdenshistorie og skønskrivning. Ludvig Bøgeskov tog sig af bibelhistorie, danmarkshistorie, litteraturhistorie, sangøvelser, læseøvelser og skriftlæsning.

Den vinter havde de desuden en lærer ved navn Andreas Kristensen, som var fra Ulsted i Vendsyssel. Han var lærer i naturlære (fysik og kemi), tegning, stil, dansk, regning og jordbeskrivelse (geografi). Om ham nævnes det i øvrigt, at han "Sidst i februar blev... forlovet med Tora Moberg fra Rønne, som har været lærerinde her et par somre og skal hertil igen i sommer".

I marginen ved timeplanen er der tilføjet: "Om søndagen har vi fri, og fra midten af vinteren havde vi fri de sidste tre timer om lørdagen. Hveranden søndag vinteren igennem havde vi foredrag fra 3 til 4, hvortil

Arbejdsplan på Øster Marie højskole i vinteren 1883/84

Kl.	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag
8-9	Naturlære	Agerdyrkningslære	Jordbeskrivelse	Agerdyrkningslære	Jordbeskrivelse	Agerdyrkningslære
9-10	Geometrisk tegning og	Skønskrivning	Geometrisk tegning og	Skønskrivning	Geometrisk tegning og	Skønskrivning
10-11	Landmålings-tegning	Verdenshistorie	Landmålings-tegning	Verdenshistorie	Landmålings-tegning	Verdenshistorie
11-12	bibelsk historie	Regning	bibelsk historie	Regning	bibelsk historie	Regning
12-2	MIDDAG					
2-3	Stil	Dansk	Stil	Dansk	Stil	Dansk
3-4	Danmarkshistorie					
4-5	SPISETIDEN					
5-6	Legemsøvelser	Jordbeskrivelse	Legemsøvelser	Jordbeskrivelse	Legemsøvelser	Naturlære
6-7	Sangøvelser	Læseøvelser	Skriftlæsning	Læseøvelser	Sangøvelser	Regning
7-8	Oplæsning	Litteraturhistorie	Oplæsning	Litteraturhistorie	Oplæsning	Litteraturhistorie

enhver var velkommen. Til jul var her foredrag om lørdag aftenen".

Skikken med foredrag, der var åbne for folk udefra, var tilsyneladende almindelig dengang. Som vi skal se længere fremme, blev den også praktiseret i N. P. Jensens tid på den nye højskole.

Ved en sammenligning mellem ugeskemaet og Karen Jensens beskrivelse af sin højskoledag, ses det, at der har været en del ligheder. Det gælder de bibelhistoriske foredrag lige før middag, danmarkshistorie midt på eftermiddagen og litteratur om aftenen. Den lange undervisningstid har været nogenlunde ens både sommer og vinter, men det kunne se ud til, at mændene generelt har haft flere timer med eksakte realfag end pigerne. Man kan undre sig over, at der er hele seks timer til geometrisk tegning m.v., men det skyldes helt givet, at det var et fag, der krævede meget tid til elevernes selvstændige arbejde med praktiske opgaver.

Steenstrups besøg

Mathias Steenstrup besøgte skolen for anden - og sid-

ste - gang i sommeren 1883. Om sine indtryk skriver han i sine notater bl.a.⁹:

"Skolen lærer næppe meg fra sig; men Eleverne blive vist dog livligere og vækkes, samt i d.h. påvirkes gavnligt i Omgang med de jævne, vist kærlige Brødre (og deres Hustruer)".

Efterårsmøderne, der var "talrigt besøgte", nævnes, ligesom det bemærkes, at der ikke mere var disciplinproblemer - (jvf. side 51): "Eleverne holde sig hjemme uden Tvang. (Herefter følger bemærkningen om Brodersens disciplin)... Nu spilles der ikke Kort osv. Men Sk[olen] søges ikke mere af Storbøndernes og Proprietærernes Familier, derimod af smaa G[årdes familier] og Husmænds. De brugte d. off.[entlige] Understøtt[else] t[il] halve og hele Fripladser".

Om de ydre rammer noteres det, at "Bygn. er gjort hensigtsmæssigere. Forunderligt store, høje Værelser... Salen kan rumme 400".

Udover det, Steenstrup kunne konstatere ved selvsyn, er hans oplysninger dog helt afhængige af, hvad han har fået fortalt, og det behøver ikke uden videre at være rigtigt. Det er således ikke helt rigtigt, at skolen ikke længere søgtes af unge fra de større gårde, men der er en tendens til, at der er forholdsvis flere

fra de mellemstore og mindre gårde, og enkelte fra egentlige småkårshjem har der også været. Men det, der kendetegner situationen, er dog især de små tal. Det var skolens afgørende problem.

Steenstrups kritik af brødrenes undervisning forekommer også at skulle tages med et gran salt. Specielt på ugeskemaet fremgår det, at skolen ikke bare var en vækkelsesskole. Mere end halvdelen af timerne er afsat til de almindelige skolefag og til de mere praktisk betonedes discipliner.

Den sidste tid

I vinteren 1883-84 blev det som omtalt kun til 14 elever. Og sommeren efter blev det et lignende antal. Det var ikke økonomisk bæredygtigt, og som tidligere berørt er det utvivlsomt den egentlige grund til, at brødrene gav op. Skolen blev udbudt til salg allerede i sommeren 1884¹⁰, men det trak ud med at få den afsat.

Vi må regne med, at Johan med kone og børn - de havde fået deres tredje barn i juni samme sommer - er brudt op og bosat sig på Gadebygård, som de formelt overtog året efter. Ludvig blev derimod boende på skolen, og da det trak ud med salget, prøvede han at få sommerskolen i gang 1885. Det lykkedes også, men så vidt vides blev det kun til fem elever. I eftersommeren lykkedes det så at få skolen solgt.

Johan Bøgeskov drev Gadebygård i 28 år og var en tid sognerådsformand. Gården var i mange år et eftertragtet sted for tjenestefolk at få plads; her betragtedes de ikke bare som tyende, men som en del af husstanden. De blev ofte længe, og siden blev de betragtet som venner af huset. Dertil kom, at de så at sige fik det "blå stempel" af højskolefolket. At have været i tjeneste på Gadebygård var næsten lige så godt som at have været på højskole¹¹.

Ludvig Bøgeskov slog sig på et tidspunkt ned som gårdejer på "Præstgård" i Serritslev i Vendsyssel, hvor han også virkede som lægprædikant. For at skaffe gode forhold til mødevirksomheden, fik han bygget en stor forsamlingsal som en del af gården. Han skrev også en del, bl.a. flere levnedsskildringer, som blev trykt i Højskolebladet. Han døde i 1914, 61 år gammel¹².

En afskedssang

Som slutning på dette kapitel skal anføres nogle vers af en afskeds- eller takkesang, som pigeholdet sommeren 1880 fik lavet¹³. Sangen er på 13 vers, og det fremgår, at den har været fulgt af en vase, som de har givet som afskedsgave. Vi tager her versene 1, 3, 6, 7 og 10:

Afskedssang fra Pigeskolen 1880.

Melodi: Alt hvad som fuglevinger fik.

Mangfoldig tak af hjærtens grund
for hele denne Sommerstund
for lys og liv og glæde
for hvert et ord i kærlighed
for hvert et ord til hjertefred
til os på Skolesæde.

Ved Vasen tænker vi især
på hjertet i os hver især
som I fik lov at fylde
med livsoplysnings ægte frugt
så kun hvad der er godt og smukt
vi elske nu og hylde.

Gud signe dig trofaste Mand
Du ædle dybe ven Johan
Med samt din hjærtenskære
tak for hvert ord med hjerteklang
tak Karoline for hver gang
du Moder kunde være.

Gud signe Dig, vor lyse Ven
til hvem enhver så frit gik frem
ja Ludvig tak du kære
og du Birgitte sød og mild
tak at du aldrig stræbte til
at søge egen ære.

Ja folkeskole, hjærtenskær
Du blir i mindet altid nær
så knejs da til Guds ære
og kald på pige og på svend
at de til dig må komme hen
og leve kunstens lære.

Noter: KAPITEL 8

Johan og Ludvig Bøgeskovs tid 1878-85

1. De biografiske oplysninger er fra Andreas Hansen i "Bornholmernes Land", bind I, side 283, og K. H. Kofoed, bind IV, side 353.
2. Bornholms Valgmenigheds festskrift i anledning af 25 års jubilæet 1919, side 112.
3. Helge Skovmand: Kronik i Bhs. Td. den 29/1 1963.
4. Bornholms Højskoles årsskrift 1946, side 62-64.
5. Brev fra Ludvig Bøgeskov til Hans Kofoed, som senere blev ejer af Frostegård i Åker. Originalen i privateje dér.
6. Ebbe Gert Rasmussen: Elever på Bornholms Folkehøjskole i året 1882-83. Bornholmske Samlinger. II. række, 12. bind, side 199 ff.
7. Bhs. Td. 29/11 1882.
8. Notesbogen er bevaret hos sognepræst Erling Kristiansen, Gylling, tidligere valgmenighedspræst på Bornholm. Mads Kjeldsen var hans morfar. Erling Kristiansen har skrevet om bogen i en artikel i Bornholms Tidende den 16/11 1974, hvorfra oplysningerne her er hentet. Ugeskemaet har jeg velvilligt fået tilsendt en kopi af.
9. Her også efter anførte artikel af Henrik Yde - side 164. Som det ses, har han betjent sig meget af forkortelser. De skarpe parenteser [xxx] er her indsat for at lette forståelsen.
10. Det nævnes i Niels Nielsens "En høj skole vinter. Elevdagbog fra Vallekilde Højskole 1884-85", side 66.
11. Fortalt mig af fru Ingefrid Lærkesen, Åkirkeby, hvis fader, Peter Schmidt, havde nære forbindelser til Bøgeskovs.
12. Mindeartikel i Venstre-tidsskriftet "Tiden" 1914-15 side 69
13. Sangen findes i en lille notesbog ejet af en pige ved navn Hansine Olsen, senere gift Kuhre, som den pågældende sommer må have været elev. Det meste af bogen rummer kendte sange, som hun blot har skrevet af. Allererst er der dog en forårssang, som hun måske selv har skrevet. I to af versene nævnes Vallekilde Højskole, og der er en antydning om, at hendes udkårne havde været elev dér. Afskedssangen står til sidst i bogen og angives at være skrevet af August Kristensen, Rønne, søn af pastor F. V. Christensen. Han blev gift med en datter fra Strangegård i Klemensker, blev højskolelærer i Stenum i nogle år og senere præst, sidst i mange år i Øster Tørslev i nærheden af Randers. En datter af ham, Johanne Kristensen, var senere i nogle somre lærerinde på den nye højskole ved Ekkodalen, ligesom der til denne kom seks elever fra samme landsby, deriblandt tre søskende med efternavnet Tolstrup. (Se endvidere side 119 og 162).